

штрафів й отримання виписки про сплачені штрафи, яку водій може пред'явити поліцейському.

Таким чином, досвід Азербайджану переконливо свідчить, що одним з ефективних механізмів запобігання корупції є надання публічних послуг в електронній формі, що дає змогу скоротити бюджетні витрати та подолати бюрократичні перепони. Для нашої країни цей досвід є корисним, оскільки перспективне запровадження в Україні відповідної системи за аналогами найкращих світових практик сприятиме мінімізуванню корупційних ризиків та потенційній вірогідності їх виникнення.

Список використаних джерел

1. Положение о Государственном агентстве по услугам гражданам и социальным инновациям при Президенте Азербайджанской Республики [Электронный ресурс]: Указ Президента Азербайджанской Республики от 5 сент. 2012 г. № 706. – Режим доступа: http://www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=54390. – Загл. с экрана.

2. О расширении осуществляемых в центрах ASAN xidmət видов услуг и электронных услуг и внесении изменений в Указ Президента Азербайджанской Республики от 5 сентября 2012 года № 706 «Об обеспечении деятельности Государственного агентства по услугам гражданам и социальным инновациям при Президенте Азербайджанской Республики» [Электронный ресурс]: Указ Президента Азербайджанской Республики от 11 дек. 2014 г. – Режим доступа: <http://ru.president.az/articles/11001>. – Загл. с экрана.

Яременко Сергій Петрович, головний спеціаліст відділу запобігання корупції Управління запобігання корупції та проведення люстрації МВС України

ІНСТИТУТ ВИКРИВАЧІВ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ПЕРЕХОДУ ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Паралельно з комплексом правових, економічних, виховних, організаційних заходів, спрямованих на створення системи запобігання та протидії корупції, сучасне українське антикорупційне законодавство значну увагу приділяє особам,

які надають допомогу в запобіганні та протидії корупції або інформують про порушення вимог антикорупційного закону, – так звані викривачам.

Зокрема, у ст. 33 Конвенції ООН проти корупції 2003 року [1], яку Україна ратифікувала 2006 року, передбачено, що кожна держава-учасниця розглядає можливість включення до своєї внутрішньої правової системи належних заходів для забезпечення захисту будь-яких осіб, які добросовісно й на обґрунтованих підставах повідомляють компетентним органам про будь-які факти, пов'язані зі злочинами, передбаченими цією Конвенцією, від будь-якого несправедливого поводження.

У статті 9 Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією Ради Європи, ратифікованої Україною 2005 року [2], зазначено, що кожна сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві належний захист проти будь-якої необґрунтованої санкції щодо працівників, які мають достатні підстави підозрювати корупцію та які добросовісно доповідають про свої підозри відповідальним особам або компетентним органам.

Одна з рекомендацій Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO), наданих Україні 2007 року, полягає в ухваленні чітких правил для всіх службовців публічної сфери щодо інформування про підозри в учиненні корупційних діянь і запровадженні захисту від негативних наслідків осіб, які добросовісно інформують про такі випадки (захист інформаторів, «свистунів» [3]).

Першим із законів, що стосувався осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, тобто у виявленні, попередженні, припиненні, розкритті або розслідуванні кримінальних правопорушень, був Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» 1993 року [4]. Проте цей Закон не виокремлює сферу корупції.

Цьому поняттю присвячено розділ VIII (ст. 53) в Законі України «Про запобігання корупції» 2014 року. Згідно зі ст. 53 цього Закону, викривач – це особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог Закону іншою особою. Отже, однією з умов викриття порушення є впевненість у тому, що інформація про корупцію достовірна. Викривачі перебувають під захистом держави. За наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну осіб, які надають допомогу в запобіганні і

протидії корупції, або їхніх близьких осіб, у зв'язку зі здійсненим повідомленням про порушення вимог цього Закону, правоохоронними органами до них можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні й інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Певний імунітет також має викривач, який є працівником відповідної установи. Так, він або член його сім'ї не може бути звільнений чи примушений до звільнення, притягнутий до дисциплінарної відповідальності чи підданий з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу, зокрема й загрози таких заходів, наприклад переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо у зв'язку з повідомленням ним порушення вимог Закону іншою особою. Закон встановлює, що інформація про викривача може бути розголошена лише за його згодою, крім випадків, встановлених законом.

Викривач, який є працівником органу, може здійснити своє повідомлення про корупцію без зазначення авторства, тобто анонімно. Таке повідомлення підлягатиме розгляду, якщо повідомлена в ньому інформація стосується конкретної особи, містить фактичні дані, які можуть бути перевірені. Викривач може надіслати своє повідомлення через спеціальні телефонні лінії, офіційні веб-сайти органів, які є спеціально вповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, а також засобами електронного зв'язку та письмові повідомлення до вказаних органів.

Зауважимо, що викривач – це і не статус, і не соціальне положення; викривачем не призначають, йому не видають відповідного посвідчення, він не має жодних пільг. Проте це та особа, яка може своїми діями позитивно вплинути на зниження рівня корупції в нашій державі.

Єдиної інституції, яка опікувалася б створенням системи викривачів, Закон не передбачає, водночас, Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), а також інші державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування забезпечують умови для повідомлень їх працівниками про порушення вимог цього Закону іншою особою, зокрема через спеціальні телефонні лінії,

офіційні веб-сайти, засоби електронного зв'язку. Крім того, НАЗК здійснює постійний моніторинг виконання закону у сфері захисту викривачів, проводить щорічний аналіз та перегляд державної політики у цій сфері.

Нині посилення активності викривачів підтверджує статистика, розміщена на офіційному веб-сайті НАЗК: якщо 2016 року отримано й опрацьовано 398 повідомлень про корупцію, то лише протягом I півріччя 2017 року таких повідомлень надійшло 1206 [5].

За даними НАЗК, більшість повних перевірок декларацій розпочинається за інформацією, отриманою від фізичних і юридичних осіб, з наведеними фактами про ймовірні правопорушення суб'єкта декларування щодо відображення в декларації недостовірних даних. За результатами опрацювання таких звернень визначено перші 10 категорій суб'єктів декларування, щодо яких до НАЗК надходить найбільше повідомлень і стосовно яких були розпочаті повні перевірки електронних декларацій. Такими категоріями є: 1) місцеве самоврядування – розпочато 73 повні перевірки; 2) народні депутати України – 47; 3) судді – 45; 4) поліція – 38; 5) органи Державної фіскальної служби України – 26; 6) центральні органи виконавчої влади – 25; 7) державні/комунальні підприємства – 15; 8) обласні державні адміністрації – 12; 9) Збройні сили України – 4; 10) ректори вищих навчальних закладів – 4 [5].

Спробою розв'язати проблему належного захисту викривачів стало розроблення групою народних депутатів проекту Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам», який визначатиме організаційні й правові умови та порядок розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, права, гарантії та механізми захисту викривачів такої інформації (реєстр. № 4038а від 20 липня 2017 року) [6]. Ухвалення цього законопроекту, який містить низку новацій і враховує міжнародний досвід, убезпечило б викривачів від негативних наслідків їхніх дій.

Таким чином, створення системи викривачів і розроблення засад її безпечного функціонування забезпечить підґрунтя для запровадження культури повідомлення спеціально вповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про факти

вчинення корупційних правопорушень, подолання пасивності суспільства, залучення широких верств населення до активної участі в антикорупційній діяльності.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовт. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 49.

2. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 4 листоп. 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

3. П'ятий додатковий звіт про виконання рекомендацій Україною за результатами Спільних Першого і Другого раундів оцінювання, затв. на 68-му пленарному засіданні GRECO (червень 2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minjust.gov.ua/anti_corruption_grecorep. – Назва з екрана.

4. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві [Електронний ресурс]: Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3782-XII. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

5. Офіційний веб-сайт Національного агентства з питань запобігання корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nazk.gov.ua>. – Назва з екрана.

6. Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам [Електронний ресурс]: проект Закону України від 20 лип. 2017 р. № 4038а. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.